

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
Тернопільська обласна державна адміністрація
Тернопільська обласна рада
Тернопільська міська рада
Тернопільський обласний краєзнавчий музей
Державний архів Тернопільської області
Молодіжне науково-пошукове товариство
«Обереги Тернопільщини»

МАТЕРІАЛИ
III МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ
«Тернопіль і Тернопілля в історії
та культурі України і світу
(від найдавніших часів –
до сьогодення)»

13–15 вересня 2017 р.
м. Тернопіль

УДК 93
ББК 63

Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Тернопіль і Тернопілля в історії та культурі України і світу (від найдавніших часів до – сьогодення)» / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. Тернопіль: «Вектор», 2017. 212 с.

Друкується згідно з рішенням Вченої ради Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка від 24 жовтня 2017 р. (протокол № 3).

У збірнику матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції «Тернопіль і Тернопілля в історії та культурі України і світу (від найдавніших часів – до сьогодення)» друкуються оригінальні дослідження, що охоплюють широке коло проблем історії, біографістики, джерелознавства та історіографії, історії культури Тернопілля.

Для науковців, краєзнавців, викладачів, аспірантів та студентів і тих, хто цікавиться історією рідного краю.

Ігор Райківський

УРОДЖЕНЕЦЬ ТЕРНОПІЛЛЯ АНТІН ЧЕРНЕЦЬКИЙ – УКРАЇНСЬКИЙ ПОЛІТИЧНИЙ, КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІЙ І ПРОФСПІЛКОВИЙ ДІЯЧ У ГАЛИЧИНІ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ (1918–1939 РР.)

Незаперечним здобутком історичної науки в незалежній Україні є повернення в аннали вітчизняної історії багатьох імен, «забутих» або свідомо замовчуваних раніше. Одним із таких діячів, уродженців Тернопілля, був Антін Чернецький (1887–1963 рр.) – один із лідерів Української соціал-демократичної партії (далі – УСДП), член Української Національної Ради (далі – УНРади), державний секретар праці і суспільної опіки в першому уряді Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР). Він був впливовим діячем робітничого, профспілкового і соціал-демократичного руху в Галичині та на Буковині першої половини ХХ ст., взяв активну участь у державотворчих процесах на західноукраїнських землях періоду української революції 1917–1921 рр. Багатогранна діяльність А.Чернецького, зокрема в міжвоєнний період, знайшла відображення в працях сучасників подій, товаришів по партії, та українських істориків після 1991 р., у т. ч. автора цієї статті [7; 19–21; 36; 37], але вона досі викликає науковий інтерес. Лідерам УСДП якоюсь мірою «не пощастило»: в радянській історіографії партію, до якої належав А.Чернецький, вважали «дрібнобуржуазною», опортуністичною (перебуваючи на «лівих», соціал-демократичних позиціях, вона критично ставилася до комуністичного руху), тоді як в умовах незалежності України наукова зацікавленість соціал-демократією значно менша, ніж національно-демократичними силами.

А.Чернецький змалював свій життєвий шлях у книзі спогадів, що побачила світ у діаспорі, а в 2001 р. була перевидана в Україні [54]. Мета цієї статті – розкрити основні віхи його політичної біографії в контексті національного руху в Галичині між двома світовими війнами. А.Чернецький народився 8 квітня 1887 р. в м. Бережани в родині ремісника. На формування його світогляду великий вплив мав батько Михайло – майстер-швець, який «недолюбливав ... поляків і мадярів», симпатизував Росії, але «москвофілом у політичному значенні не був». У 1898 р. після закінчення чотирикласної народної школи вступив до Бережанської гімназії [54, с. 11, 12, 17]. 1899 р. А.Чернецький серед товаришів по гімназії (З.Кузеля, Б.Чайківський, В.Лотоцький та ін.) став членом таємного учнівського гуртка, названого дещо пізніше «Молодою Україною». Під час навчання в гімназії в А.Чернецького скристалізувалися соціалістичні погляди марксистського зразка, що в поєднанні з вимогами національної державності України стали платформою заснованої в 1899 р. УСДП Галичини і Буковини. «Коли я був у четвертому гімназійному класі, – згадував він, – запізнався вже тоді з соціалізмом за посередництва В.Бачинського (той навчався в Бережанській гімназії, згодом – у Львівському університеті, працював адвокатом у Бережанах, Підгайцях на Тернопіллі. – І.Р.). Він дав мені перші соціалістичні книжки ... [54, с. 27].

На початку ХХ ст. А.Чернецький взяв активну участь у створенні в Бережанах місцевого комітету УСДП. У 1908 р. він перебрався до Львова й «остаточно присвятив себе праці серед українського робітництва в рядах української соціал-демократії» [54, с. 32, 34]. Підтримавши після розколу в УСДП наприкінці 1911 р. позицію «молодих», прихильників організаційної самостійності українського соціал-демократичного руху, А.Чернецький понад два роки перед Першою світовою війною (до осені 1914 р.) проживав у Чернівцях. Після від'їзду з Тернопілля він працював в українському страховому товаристві «Дністер», у профспілковому русі, а найбільше часу приділив партійній роботі. З 1909 р. А.Чернецький незмінно належав до Екзекутивного комітету (ЕК) УСДП – вищого виконавчого органу партії в період між з'їздами [20, с. 248, 250]. З наближенням фронту Першої світової війни А.Чернецький, як і багато його соратників по партії, виїхав до Відня, а до столиці Галичини повернувся лише в 1918 р. Після конференції УСДП у Львові в червні 1918 р. він активно залучився до партійно-політичної роботи. «Під час війни було важко подорожувати, – згадував А.Чернецький, – але я виїздив 2–3 рази в тиждень до різних місцевостей (включаючи рідне Тернопілля. – І.Р.) та влаштував збори і заснував місцеві організації українських залізничників» [54, с. 51].

А.Чернецький взяв безпосередню участь у розбудові ЗУНР, увійшов до складу семи діячів УСДП, делегованих партією до УНРади, що виконувала функції політичного представництва українського народу в Австро-Угорщині. Він став одним з організаторів першолистопадового збройного повстання у Львові. Зокрема, за дорученням Д.Вітовського, 1 і 2 листопада 1918 р. був у секретаріаті залізничників, координував захоплення залізничного вокзалу у Львові [54, с. 54, 55]. Від УСДП А.Чернецький увійшов як секретар праці і суспільної опіки до першого

уряду ЗУНР – Державного секретаріату. Після окупації Львова поляками він був змушений переховуватися «від 22 листопада аж до другої половини лютого 1919 року», побоюючись, що поляки зможуть його «вивезти до концентраційного табору в Домбю, як вивезли д-ра Охримовича, В.Старосольського та багато інших українців» [54, с. 60]. Водночас А.Чернецький, як і більшість тогочасного керівництва УСДП, мав певні ілюзії про можливість порозуміння українських есдеків з Польською партією соціалістичною (далі – ППС), що дало б змогу мирно розв'язати польсько-український конфлікт за Східну Галичину. Як писав А.Чернецький у спогадах, на початку листопада 1918 р. «УСДП запросила польських соціалістів на нараду ... З українців був я і Левко Ганкевич. Розійшлися ми з нічим» [54, с. 56].

«Від Великодніх свят 1919 року» А.Чернецький поступово втягнувся до партійно-політичної роботи у Львові, що зосереджувалася навколо видавництва соціал-демократичної преси. А.Чернецький працював у редакції газети УСДП «Вперед», що деякий час була єдиним українським часописом у Львові. Польська влада чинила різні перешкоди видавничій діяльності УСДП. «Вперед» за участю А.Чернецького постійно зазнавав «конфіскації, грошові кари, ревізії в редакційнім льокалі, арештування» [27, с. 17], а з 19 березня до 2 вересня 1919 р. її видання взагалі заборонене. Водночас соціал-демократи на території, підконтрольній ЗУНР, після Акту злуки з УНР в січні 1919 р. перейшли в опозицію до УНР-Ради і Державного секретаріату Західної Облaсті УНР, виступили за формування єдиного українського соціалістичного уряду. У 1919–1920 рр. есдеки підтримували діяльність соціалістичних урядів Директорії УНР. Однак уже з липня 1919 р. територія ЗУНР була повністю захоплена поляками, а через кілька місяців після цього УСДП почала відновлювати організаційно-партійну роботу в Східній Галичині, що сильно занепала в роки воєнного лихоліття [37, с.113].

За свідченням органів поліції, перший мітинг УСДП, присвячений проблемі української освіти, був скликаний 14 березня 1920 р. у Львові і зібрав близько півтисячі учасників. Доповідаючи на мітингу, А.Чернецький висловив протест проти переслідування українського шкільництва [46, арк. 60, 61]. 14 вересня 1921 р. він взяв участь у мітингу УСДП у Львові, що знову порушив проблеми україномовної освіти під польською владою. На думку А.Чернецького, що виступив з доповіддю, «справа освіти, здобуття знання для пролетаріату так само важна річ, як і боротьба за його домагання на економічному полі». Враховуючи дискримінаційну політику польського уряду (для 27% українського населення у Львові – лише одна міська україномовна школа ім. М.Шашкевича), доповідач закликав до створення українських приватних шкіл: «Тільки освіта на рідній мові може бути справдішим педагогічним засобом ширення знання між пролетарськими дітьми ...» [1, с. 1]. На схилі віку А.Чернецький згадував: «Перше віче у Львові відбулося у справі української школи ім. Шашкевича і друге восени того ж року в «Народному домі» в справі українського шкільництва. Реферував проф. Мирон Кордуба і я. Тоді я увійшов до Головної управи «Рідної школи» (Українського педагогічного товариства. – Авт.)» [54, с. 69]. Отже, А.Чернецький брав активну участь в українському культурно-освітньому русі під польською владою.

Особливу увагу А.Чернецький звернув на профспілкову діяльність. Він взяв участь у першій професійній конференції українського робітництва 10 січня 1920 р. у Львові за участю 87 делегатів з дев'яти міст і сіл Галичини. У доповіді про форми профспілкової організації А.Чернецький заявив, що досі робітники-українці перебували спільно з польським та єврейським пролетаріатом в єдиних профспілках. Це мало негативні наслідки для розвитку українського робітничого руху, оскільки більшість пролетаріату в краї становили поляки, що призводило до полонізації робітників української національності. Характерно, що деякі робітники-українці виступали на конференції по-польськи, бо погано знали свою рідну мову. По-перше, «таке поведіння супроти українського робітництва в професійних організаціях ... підтягло» УСДП «найбільш животноє коріння, позбавило її пролетарського елементу, основи робітничої партії»; по-друге, це «відчужило українське робітництво від професійних організацій, кинуло його в буржуазні націоналістичні круги». Вихід з цієї ситуації А.Чернецький вбачав у тому, щоб «в інтересі успішної класової боротьби українського пролетаріату ... приступити до створення своїх власних професійних організацій» [33, с.1].

Делегати підтримали пропозицію А.Чернецького, в одностайно прийнятій резолюції постановили: 1) «заснувати Головну професійну раду (ГПР) з представників усіх професій (серед її членів був А.Чернецький, а головою – П.Буняк. – Авт.); 2) приступити до створення «українських професійних організацій в поодиноких професіях зі своїми місцевими професійними радами» [33, с. 1]. Прийнято рішення про видавництво української професійної преси. Протягом лютого-червня 1920 р. вийшло шість номерів газети «Професійний

вістник» – органу ГПР. Отже, УСДП на заклик А.Чернецького на початку 1920-х рр. приступила до заснування самостійних профспілкових організацій українського робітництва. Однак ця діяльність була перервана ліворадикальною еволюцією і переходом УСДП на прокомуністичні, інтернаціональні позиції в 1923–1924 рр.

Створення автономних українських профспілок у рамках Класових професійних спілок (далі – КПС) у Другій Речі Посполитій поставив за мету грудневий з'їзд УСДП 1928 р., на якому відновлено партію на старих, соціал-демократичних позиціях. Центральний комітет (ЦК) УСДП на спільній нараді з Центральною комісією КПС 29 квітня 1929 р. у Львові визначив умови перебування українських робітників в автономних українських відділах у КПС (обрання Української професійної комісії, підпорядкованої Центральній комісії КПС, видання професійного органу на українській мові та ін.) [35]. Однак, незважаючи на підтримку ППС, що мала визначальний вплив на КПС, УСДП так і не спромоглася створити в професійних організаціях автономну українську структуру. Водночас не вдалося заснувати самостійні українські профспілки за класовою професійною ознакою. А.Чернецький писав, що від угоди ЦК УСДП з Центральною комісією КПС «в практиці не вийшло ... нічого. Серед польського робітництва, і то соціалістичного, закорінився глибоко примат тотальності Польської держави і нечуваний шовінізм» [55, с. 1, 2].

Позиція А.Чернецького щодо політики ППС у міжвоєнний період не змінювалася. Він критично ставився до пепеєсівського курсу в національному питанні. «... Переговори з поляками велися кілька разів», – згадував А.Чернецький про події польсько-української війни 1918–1919 р. Він брав участь у переговорах «з боку українців», але з них «нічого не вийшло» [54, с. 56, 57]. УСДП підтримала проголошення української державності, тоді як ППС – політику анексії східногалицьких територій відновленою Польською державою. Взаємини УСДП і ППС різко загострилися в період польсько-української війни 1918–1919 рр. та в умовах невизначеності міжнародно-правового статусу Східної Галичини на початку 1920-х рр. А.Чернецький вважав, що «до голосу в ППС прийшло нове покоління, виховане в польському патріотизмі легіонів Пілсудського, яке не розуміло українців і не визнавало їхніх державницьких прагнень» [54, с. 84]. Однак у 1930-ті рр. намітилася тенденція до нормалізації стосунків між УСДП і ППС. Обидві партії на конференції в січні 1933 р. у Львові, вперше зібравшись у міжвоєнний період на найвищому рівні, ухвалили рішення про взаємодію в боротьбі проти націоналізму, фашизму і комунізму. Пепеєсівці виразно підтримали принцип «самостійності й державної незалежності українського народу», але щодо визначення подальшої долі Східної Галичини між партіями далі існували розбіжності [29].

Найбільшу увагу в своїй діяльності на початку 1920-х рр. А.Чернецький приділив політиці в рамках УСДП. На засіданні 4 листопада 1920 р. він був обраний головою робітничої ради УСДП у Львові [5, с. 3]. Рубіжною подією в діяльності партії стала конференція 27–28 березня 1920 р. у Львові, на якій УСДП вперше поставила вимогу створити «український соціалістичний фронт» у контексті «одноцільного революційно-соціалістичного фронту». Виступаючи з доповіддю про партійну організацію і пресу, А.Чернецький наголосив, що УСДП «має тепер переводити в життя пролетарську соціалістичну політику» [2, с. 1]. У резолюції партія закликала всіх «партійних товаришів, щоби станувши на чисто класовому, пролетарському становищі, понехали всяку політичну коаліцію і кооперацію з несоціалістичними елементами ...» [26, с. 1]. УСДП вирішила розірвати зв'язки з партіями національно-державницького табору, що підтримували діяльність проводу ЗУНР в екзилі. Соціал-демократи прихильно ставилися до уряду УНР, з його орієнтацією на польсько-українське зближення, але рішуче виступили проти квітневої 1920 р. Варшавської угоди, за якою до Польщі відходили «території з більшістю українського населення за ціну увільнення кількох губерній Придніпрянщини від большевицької влади!». У пресі УСДП писалося, що «Варшавський договір відбувся шляхом і способом, проти якого ми як соціал-демократи протестуємо» [3, с. 1].

Згідно з рішенням партконференції, 30 березня А.Чернецький, П.Буняк, Л.Ганкевич і С.Пашкевич подали заяву про вихід з президії УНРади у Львові. А.Чернецький писав у спогадах, що «засідала ця Рада ще довго у Львові навіть за окупації Львова і Галичини Польщею і щойно значно пізніше уступила місце т.зв. Міжпартійній раді» [54, с. 59]. Збереглася заява А.Чернецького і товаришів «до президії Львівської делегації Української Національної Ради на руки президента д-ра Романа Перфецького у Львові». У заяві говорилося: «Підписані члени УСДП повідомляють, що згідно з рішенням партійної конференції з дня 27 і 28 марта ц.р. складають мандати із членів президії УНР(ади) у Львові.

Львів, дня 30 марта 1920 р.» [47, арк. 16]. А.Чернецький вважав, що «соціалістична пролетарська політика не йде і не може піти в вирішуванні національної проблеми разом з буржуазією ...» [6, с. 1]. УСДП не взяла участі в першому міжпартійному з'їзді у Львові 3–4 червня 1921 р., на якому представники західноукраїнських партій (УНТП, УРП і УХСП) підтримали ідею єдиного національного фронту політичних сил, об'єднаних у Міжпартійну раду. Підкреслюючи безперспективність орієнтації Міжпартійної ради на еміграційний уряд ЗУНР, УСДП вважала, що «після тяжких досвідів не хоче і не може піддаватися ... ілюзіям на антантську «ідеалістичну поміч» [56].

УСДП пішла шляхом пошуку нової політичної орієнтації. Ідейно-політична криза в партії проявилася на конференції 3–4 липня 1920 р. у Львові. У доповіді «Політична і професійна організація міського пролетаріату» А.Чернецький наголосив: «Сучасний момент – ... це час, в якому пролетаріят іде до рішучого бою з капіталістичним світом». Доповідач закликав «усе клясово свідоме робітництво» до «відновлення та оснування місцевих робітничих і селянських рад УСДП ...» [27, с. 1]. Конференція УСДП не виробила чіткого політичного курсу, в партії намітилася розбіжність поглядів між керівництвом і низовими організаціями. УСДП обстоювала вузькокласовий підхід до будівництва незалежної соборної Української держави. «... Конференція висловлюється рішуче проти політичної кооперації з несоціалістичними та соціал-опортуністичними партіями та проти участі соціал-демократії в коаліційних кабінетах» [22], – підкреслювала «Резолюція в справі сучасного політичного положення». Партія не підтримувала діяльність жодного з тогочасних українських урядів – УНР, ЗУНР або радянської України.

На першотравневому мітингу 1920 р. у Львові А.Чернецький виступив з промовою, в якій обґрунтував політичну лінію УСДП. На його думку, «знесення приватної власности, це, проти чого буржуазія найбільше боронилася, ... стає нині у державному будівництві наріжним угольним каменем». «Ми, українські соціал-демократи, підносимо домагання – самостійної, від нікого незалежної, суверенної, соціалістичної республіки на всіх землях нашого народу, – заявив під оплески присутніх А.Чернецький. – Понад кордони і державні границі уноситься наша ідея, повіває наш побідний Червоний Прапор» [4, с. 1]. А.Чернецький зачитав резолюцію, одностайно підтримувану учасниками мітингу, в якій підкреслювалося: «... Конечною умовиною здійснення наших соціалістичних цілей та змагань є: вільна, самостійна, від нікого незалежна, суверенна, Українська соціалістична республіка», що «має стати братнім союзником в сім'ї вільних, соціалістичних республік цілого світу» [4, с. 1].

На сторінках газети УСДП «Вперед» А.Чернецький закликав до об'єднання соціалістичних партій різних народів в єдину організацію – Соціалістичний Інтернаціонал: «Один соціалістичний фронт, об'єднання всіх клясово свідомих пролетарських соціалістичних елементів в одну боєву організацію – це категоричний імператив сучасної доби» [53, с. 1]. Іншим разом він писав: «Інтернаціональність, близьке споріднення пролетаріату з визвольною боротьбою всіх визискуваних цілого світа – це в очах всіх міщанських, буржуазних патріотів найбільший злочин, найтяжча національна зрада». І далі з боєм запитував: «Чому ж злочином, національною зрадою має бути для українського робітника те, що він для здобуття свого клясового соціального визволення, для досягнення кращих умов своєї праці муситься з пролетаріатом інших народів, який має ті самі клясові цілі?» [49, с. 3]. Отже, А.Чернецький тісно пов'язував національне і соціальне питання у визвольній боротьбі українського робітництва, національну ідею намагався поєднати з марксистськими постулатами. Виступаючи на першій культурно-освітній конференції УСДП 5 червня 1921 р. у Львові, він переконував: «Соціалізм – це не тільки сама економічна доктрина, яка вичерпується на соціалізації средств продукції, але це новий світогляд, що криє в собі проблеми нової етики, філософії, мистецтва, словом, цілої культури» [32, с. 1].

У статті «Соціалізм і патріотизм», надрукованій в одноднівці «1 май!» у 1921 р., А.Чернецький писав, що «серед наших буржуазних кіл» була поширена думка, нібито «соціалізм – це негация, заперечення національної ідеї, що соціалісти – це зрадники власного народу ... З другої сторони, серед самих соціалістів є погляди, що нація – це тільки буржуазна думка на затемнення та відтягнення пролетаріату від його клясової боротьби» [52, с. 4]. На переконання А.Чернецького, автори «Маніфесту Комуністичної партії» німецькі соціалісти К.Маркс і Ф.Енгельс недооцінили значення так званих «неісторичних» народів, включаючи українців, що вийшли на історичну арену в період імперіалізму. А.Чернецький стверджував, що «скинення національної неволі вважається за частину визвольних змагань революційного пролетаріату, а своя власна національна держава, на якій пролетаріят має перевести своє

соціалістичне діло, за етап до великої всесвітньої соціалістичної республіки, до інтернаціональної держави праці». «Національне визволення, – робив висновок автор, – влекшить йому (пролетаріату. – Авт.) соціальну клясову боротьбу у своїй державі, дасть ґрунт до переведення та здійснення соціалістичних завдань ...» [52, с. 5, 6].

Ідейно-політична криза в УСДП на початку 1920-х років була безпосередньо пов'язана з поразкою української революції. На схилі літ А.Чернецький у загальних рисах з'ясував причини невдачі національно-визвольних змагань: «Ми програли війну з Польщею і Москвою в рр. 1918–1921, бо нам бракувало власних сил встоятися проти двох ворогів нараз, і не дістали потрібної моральної і матеріальної підтримки в світі». І далі з боєм писав: «Бракувало нам власних сил, бо в переважаючій більшості ми були селянською масою. Міста – нерв політики, економіки й культури були російські або польські. (...) Ми були неповною нацією. Це й відбилося на тому, що світ нас не розумів і не підтримував нас у наших змаганнях за нашу державну незалежність». Основне завдання українських політиків у ХХ ст. А.Чернецький вбачав у тому, щоб «перебудувати націю із селянської однобокої маси на індустріальну суспільність, яка охоплювала б усі ділянки життя» [54, с. 157]. Цю слушну, на наш погляд, думку А.Чернецький висловлював в останні роки свого життя, перебуваючи в еміграції.

Однак на початку 1920-х рр. А.Чернецькому, як і взагалі проводу УСДП, здавалося, що основою незалежної соборної української державності в найближчій перспективі стане радянська Україна. Радянофільські ілюзії породжувала тимчасова лібералізація партійно-тоталітарної системи, й особливо політика «українізації», що стала привабливим контрастом до нищення українства в Польщі. «... Поборювана нашими націоналістами радянська Україна створила справді реальні основи будучини самостійної України створенням та українізацією шкільництва на великих просторах українських земель» [50, с. 2], – писав А.Чернецький у газеті «Вперед» в кінці 1921 р. На його думку, соціал-демократи вважали, що «здана на свої власні сили, забута світом», Україна «не могла далі себе винищувати повстаннями, збройною боротьбою, ... і тому мусила шукати якогось «модус вівенді» з більшовиками, щоб могли далі існувати» [54, с. 76]. На прорадянські позиції в 1920-х рр. стали відомі українські діячі М.Грушевський, В.Винниченко, Є.Петрушевич та ін. «Члени нашої партії вірили, – згадував А.Чернецький, – що нам, соціалістам, можна буде домовитися з московськими більшовиками, коли не пощастило домовитися з польськими соціалістами ...» [54, с. 74].

Витоки прорадянської орієнтації УСДП А.Чернецький вбачав у тому, що «галицькі соціал-демократи не знали психіки московських більшовиків. Ми, що вивчали соціалізм із західноєвропейських джерел, які зростали в масових демократичних соціалістичних партіях Заходу, не знали, що московський більшовизм під покришкою Маркса й комунізму поширює однопартійну диктатуру і старий месіанізм московського імперіалізму, ... думали, що московська шовіністична дурійка промине і що почуття дійсного пролетарського, соціалістичного інтернаціоналізму серед московських більшовиків таки в кінці візьме верх» [54, с. 75, 76]. На ґрунті ставлення до радянської влади, співвідношення національного і соціального у визвольній боротьбі українського народу в Головній управі УСДП на початку 1920-х рр. намітилося розмежування ідейних поглядів.

А.Чернецький разом з партійними товаришами, що становили ліве крило управи, в орієнтації на радянську Україну схилялися до пріоритету соціально-класового над національним. На думку А.Чернецького, «і нація, і національна держава – це тільки форми, інструменти та етапи в суспільному життю та організації людства», що «самі по собі не є ціллю ...» [48, с. 1]. Він поклав «в основу всіх своїх змагань, а тим самим і національних» визволення трудящих з-під «соціального ярма». «Недооцінювання ... соціального моменту мусить болючо мститися на самих спробах національного визволення, – писав А.Чернецький. – Адже невдачі Петлюри тільки тому потерпіли таке фіяско, що ... зв'язав він долю національного визволення України з політикою шляхетської та імперіалістичної Польщі, яка йшла врозріз з інтересами українських селянських мас ...» [51, с. 2]. У свою чергу, Л.Ганкевич, П.Буняк та І.Квасниця, що входили до правого крила УСДП, відстоювали єдність національного і соціально-класового, поставившись до УСРР насамперед як до Української держави. І.Квасниця, зокрема, прямо закликав у пресі до створення «національної і пролетарської держави» [24].

Переломним моментом політичної еволюції УСДП стала партійна нарада 14–15 січня 1922 р. у Львові, в якій взяли участь члени Головної управи і делегати деяких місцевих парторганізацій. Виступаючи на нараді, А.Чернецький закликав до продовження «боротьби за самостійні професійні організації українського робітництва», порушив справу «об'єднання

українських соціалістичних партій» [11, арк. 63]. Політична резолюція, одностайно прийнята на нараді, вперше офіційно поставила вимогу злуки західноукраїнських земель з радянською Україною і створення «об'єднаної, суверенної робітничо-селянської України» [10, арк. 1]. Зазначалося, що «одинокую реальною формою української державности під сучасний момент являється Українська Соціалістична Радянська Республіка ..., яка може сповнити всі національні і соціальні постулати українських трудових мас». Водночас говорилося, що сучасна УСРР не була «повним завершенням наших змагань і кличів ...» [31]. Після січневої 1922 р. наради, що виявила, за свідченням поліції, «розбіжність поглядів» [13, арк. 32 зв.], політична боротьба у проводі УСДП загострилася.

У другій половині травня 1922 р. в Головній управі УСДП відбувся розкол, в епіцентрі партійних суперечок опинилася постать А.Чернецького. 12 травня найвпливовіша львівська робітничка рада УСДП, на чолі якої був А.Чернецький ще з кінця 1920 р., прийняла резолюцію, що висловлювала невдоволення бездіяльністю керівництва: «Робітничка рада ... констатує, що Головна управа УСДП розбіжна в думках між собою і тому не може як слід працювати, ... партія розлітається, не належить до жодного Інтернаціоналу і тим самим працює без програми; ... пропонує з метою оздоровлення невідрадних відносин в партії скликати ще перед конференцією спільне засідання Головної управи УСДП, місцевої робітничої ради у Львові і всіх делегатів робітничих рад з провінції» [25, с. 88; 41, арк. 260]. Приводом до розколу стали фінансові суперечки щодо трьох будинків у Львові по вул. Оссолінських (нині – вул. В.Стефаніка), які були власністю УСДП [20, с. 264]. На засіданні 17 травня 1922 р. Головну управу демонстративно залишив голова УСДП Л.Ганкевич і написав заяву про вихід з партії [15, арк. 68, 69]. Позицію Л.Ганкевича підтримали секретар УСДП І.Квасниця та П.Буняк, вийшовши з управи відповідно 25 і 29 травня. Новим головою УСДП 25 травня обрано І.Кушніра, а партійним секретарем – А.Чернецького [15, арк. 72, 73]. Отже, «лівниця» при підтримці партійних низів усунула діячів правого крила від проводу в УСДП.

Ідейною та організаційною кризою в УСДП скористалася нелегальна Комуністична партія Східної Галичини (КПСГ, з 1923 р. – Компартія Західної України (КПЗУ)). Діячі КПСГ-опозиційної, так звані «васильківці», переважно молодь, для ведення легальної діяльності в 1921 р. почали проникати в соціал-демократичні організації й оволодівати керівними структурами. Комуністи вступали до «окремих громад УСДП у Львові і на провінції, а провід тішився, що партія «росте» [30, с. 301], – писав радикал І.Макух. Нарада КПСГ у липні 1922 р. намітила заходи щодо відкритого опанування партії [42, арк. 45, 48, 49; 44, арк. 1, 4]. На жаль, А.Чернецький, як і інші відомі діячі Головної управи УСДП, не вчинили належного опору акції комуністів. Саме він очолював львівську робітничу раду УСДП, що була опанована комуністами в 1922 р. Про це, зокрема, чітко заявили у доповідній записці члени ЦК КПСГ Береза і Дрешер: «Робітничка рада опанована членами КПСГ, які і довели до розколу в управі УСДП» [41, арк. 260]. Опанувавши осередки УСДП у Львові, комуністи могли, з одного боку, «натискати відповідним чином на провінцію», а з другого – «паралізувати львівський ЦК УСДП та редакцію партійного органу» [8]. Характерно, що А.Чернецький у спогадах нічого не писав про опанування УСДП комуністами і свою причетність до цієї акції. Однак про ці події красномовно свідчать архівні документи.

Перехід УСДП на комуністичні позиції завершив VI партійний з'їзд 18 березня 1923 р. у Львові. А.Чернецький був серед 52 делегатів, присутніх на засіданні. На початку засідання з його ініціативи була прийнята «Декларація з'їзду УСДП про Східну Галичину», в якій партія засудила рішення Ради послів Антанти від 14 березня 1923 р., що визнало Східну Галичину невід'ємною частиною Польщі: «Незважаючи на всі ухвали капіталістичного імперіалізму, український пролетаріат нашої країни вважає себе одним цілим з пролетаріатом нашої матері Радянської Соціалістичної України і Союзу Радянських Соціалістичних Республік» [46, арк. 6]. А.Чернецький виголосив на з'їзді доповідь з першого питання порядку денного «Звіт діяльності». За його даними, в рядах УСДП перебувало 4200 чоловік, партія мала осередки у 15 містах і 11 селах. Водночас існували культурно-освітні товариства УСДП «Воля» і «Бібліотека ім. І.Франка» та ряд парторганізацій, що «борються за своє існування з політичним режимом». Доповідач вбачав недолік у діяльності УСДП: «Брак одної витичної, якою повинна би йти партія, не міняти час від часу свого ідейного обличчя і не ставати в різні часи порізному до національного питання, а підходити до всього з марксистською класовою точкою погляду» [14, арк. 17, 18].

Пізніше А.Чернецький виголосив на з'їзді промову про те, що перед УСДП, незважаючи на складні політичні умови, «відкриваються світлі горизонти для роботи і на селі», бо «село

пролетаризується на очах, і туди партія повинна звернути також свою увагу» [14, арк. 21]. На його пропозицію затверджено деякі зміни до статуту. Зокрема, партія заявила, що виступає захисником інтересів західноукраїнських трудящих мас не лише Галичини, а й Волині, Холмщини, Полісся і Підляшшя, тобто УСДП поширювала свою діяльність на всі етнічні українські землі під Польщею. У Статуті вказувалося, що УСДП буде «виразником волі класово свідомого робітництва і селянства, якого змаганням є дорогою класової боротьби ... постройти соціалістичний суспільний лад» [12, арк. 3]. А.Чернецький був обраний до складу нової управи УСДП на чолі з О.Панасом, став першим секретарем, членом редколегії партійної газети «Земля і воля» [23]. З'їзд майже одногосно (50 чоловік «за» і лише 2 – «проти») [16, арк. 3] ухвалив комуністичні за змістом резолюції. Мабуть, А.Чернецький був серед тих, хто підтримав голосування.

Щоправда, нова управа УСДП виступила проти підпорядкування партії керівним органам КПСГ. Комуніст М.Теслюк згадував, що «голова управи УСДП Олександр Панас і його заступники та інші її члени фактично були проти того, щоб компартія здійснювала контроль ... за діями УСДП. На комуністів В.Попеля і Б.Кузьму, обраних з'їздом до Головної управи, а тим більше на мене, низового співробітника «Землі і волі», вони дивилися як на чужих» [40, с. 98]. Радикал М.Стахів висловив думку, що лідери УСДП, включаючи А.Чернецького, «були противні комуністам», але «все-таки дали себе вибрати до нового ЦК партії» [39, с. 42]. Очевидно, це сталося під тиском знизу делегатів на з'їзді. Після з'їзду УСДП розгорнула діяльність у комуністичному напрямку. Як свідчать архівні джерела, А.Чернецький відіграв важливу роль у новому керівництві УСДП. Виступаючи на першотравневому мітингу 1923 р. у Львові, він, за свідченням поліції, закликав до «класової боротьби, спрямованої на знесення кордонів і побудову всесвітньої соціалістичної республіки» [15, арк. 36]. А.Чернецький разом з комуністами Б.Кузьмою і В.Попелем як делегати Головної управи УСДП були присутні на нараді 9 послів соціалістичної фракції в Українському сеймовому клубі та 60 делегатів від соціалістичних груп, що відбулася 17 листопада 1923 р. у Луцьку. Народа прийняла ухвалу про створення обласної організації УСДП Волині, Холмщини, Полісся і Підляшшя [38; 43, арк. 51].

По суті, УСДП в 1923 р. перетворилася в легальну прибудову Компартії, почала зміцнювати свої впливи в умовах кризи українського суспільно-політичного руху після березневої 1923 р. ухвали Ради послів щодо Східної Галичини. Поліція розгорнула проти прокомуністичної УСДП масові репресії. У ніч з 14 на 15 жовтня 1923 р. заарештовано А.Чернецького, С.Рудика, І.Калятинського і С.Волинця, що були, на думку поліції, найбільш активними діячами УСДП і надали партії на VI з'їзді «ворожий для Польської держави напрямок» [9, арк. 29, 30]. А.Чернецький писав у спогадах, що в жовтні 1923 р. був уперше заарештований і тиждень просидів з товаришами в ув'язненні [54, с. 81]. 30 січня 1924 р. поліція заборонила діяльність прокомуністичної УСДП. Проведено понад 10 тисяч обшуків і 2 тисячі арештів, під виглядом ліквідації УСДП власті завдали удару по українству взагалі [17; 18]. «30 січня 1924 року над ранок з'явилася у мене в хаті поліція, зробила ревізію, забрала деякі книжки, газети та рукописи і мене з собою, – згадував А.Чернецький. – У мене якраз тої ночі ночував Кузьма-Турянський з КПЗУ, що вийшов від мене з хати за півгодини перед приходом поліції» [54, с. 81]. А.Чернецький просидів у тюрмі майже п'ять місяців [54, с. 83].

«Вийшовши з польської тюрми при кінці червня 1924 року, я застав український робітничий рух цілковито розбитим», – згадував А.Чернецький. Колишні лідери УСДП змогли відновити партію на старих, соціал-демократичних позиціях лише в грудні 1928 р. «... Але це було існування хіба формальне, – вважав А.Чернецький, – бо політичного впливу вона не мала і видатної ролі в політичному житті більше не грала» [54, с. 84]. Це твердження, на наш погляд, є надто категоричним. Відновлена УСДП відіграла досить важливу роль у партійно-політичному житті галицьких українців, хоч справді її впливи в 1930-х рр. стали значно слабшими в силу несприятливих суспільно-політичних обставин для ідейно-організаційного розвитку української соціал-демократії, як і національно-демократичних сил у цілому. Після заборони УСДП А.Чернецький, як і частина соціал-демократів, вступив до «Сельробу» – легальної політичної партії, діяльність якої спрямовувала КПЗУ. Про свою діяльність у «Сельробі» він писав у спогадах побіжно, стверджуючи, що вступив туди, щоб «впливи групи Вальницького (лідера ліворадикальної частини «Сельробу». – Авт.) спаралізувати ...» [54, с. 86]. Невдовзі А.Чернецький прийняв рішення вийти «з активної партійно-політичної боротьби та її групових, а часто й особистих інтриг ...» [54, с. 86]. Однак він до кінця свого життя займався активною громадською діяльністю.

Деякий час А.Чернецький працював у професійній організації «Союз українських приватних урядовців Галичини» («СУПРУГА»). «Це була поважна організація, яка мала кількасот членів, – згадував він. – Літом 1924 року на загальних зборах «СУПРУГА» обрано мене головою цієї профспілкової організації. На цьому становищі пробув я ... до кінця 1926 року» [54, с. 86, 87]. У спогадах А.Чернецький приділив багато місця аналізу своєї профспілкової діяльності. Залишивши профспілку «СУПРУГА», він «цілковито віддався праці в Пенсійному інституті українських приватних службовців» [54, с. 94]. Після ліквідації Пенсійного інституту в 1929 р. А.Чернецький перейшов до «ЗУПУ (Заклад убезпечень працюючих умислових) у Львові». Він працював до осені 1931 р., коли вирішив залишити Львів «з почуттям полегш і жалю» [54, с. 97, 98] й оселитися в с. Острова поблизу Тернополя, поближче до «малої батьківщини». «Приїхавши до села Острова, я був фізично й морально так вичерпаний, що відпочивав майже повних два роки, – згадував А.Чернецький. – Я займався тільки садом, квітами та своїм господарством, не цікавлячись світом та не читаючи навіть газет» [54, с. 98].

Перебуваючи на пенсії, А.Чернецький усе ж поволі втягнувся до громадської діяльності, бо в Тернополі, за кілька кілометрів від с. Острова, проживало «багато знайомих, приятелів, товаришів громадської праці. На довго відгородитися від них, зірвати з ними було неможливо ...» [54, с. 99]. У 1933 р. А.Чернецький вступив до управи місцевого гуртка «Сільського господаря» і «Рідної школи» в Острові, а пізніше – до повітових управ цих товариств [54, с. 99]. Водночас брав участь в українському кооперативному русі, друкував статті з актуальних проблем національного життя українців під Польщею [54, с. 101, 102]. Зокрема, А.Чернецький дав обширне інтерв'ю газеті «Діло» щодо «нормалізації», спробі українсько-польського порозуміння у Східній Галичині, започаткованій керівництвом Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО) в 1935 р. «Висліди «нормалізації» – мізерні, – писав він. – Польська сторона, ... саме польське громадянство, у своїй подавляючій більшості зрозуміла зміну тактики в українській політиці як ознаку нашого безсилля, а вслід за тим як капітуляцію з основних наших змагань». Підкреслювалося, що «національне добро здобуває нація перш усього моральними вартостями внутрі свого власного національного організму ...» [34, с. 3].

Публікація статті з політичної проблематики у впливовій щоденній газеті «Діло» свідчила про авторитет А.Чернецького серед галицького політикуму в міжвоєнний період. Відстоюючи соціалістичні переконання, він критично ставився до діяльності українських інтегральних націоналістів. Автор вважав терористичні методи діяльності Організації українських націоналістів (далі – ОУН) помилковими, був переконаний, що оунівці «всю вину за наші невдачі (поразку Української революції 1917–1921 рр. – Авт.) зіпхали на старих політиків і на старчі політичні партії», нібито «єдина ОУН та її вождь змусить народ до дисципліни й послуху, настрашить усіх ворогів і здобуде українську державу» [54, с. 145, 152]. Натомість А.Чернецький обстоював мирні, ненасильницькі засоби для досягнення своєї мети – побудови незалежної соборної Української соціалістичної держави. «Замість тягти нашу молодь до підпілля, – писав він, – треба було спільно з нашим старшим громадянством робити все, щоб ... приготувати якнайбільше кваліфікованих українських кадрів для розбудови нашого культурного й економічного життя, хоч би навіть у умовах чужої окупації, але у вірі, що їй рано чи пізно мусить прийти кінець» [54, с. 157]. Отже, А.Чернецький вважав за потрібне використовувати усі легальні можливості для зміцнення національних сил під чужоземною окупацією і впродовж свого життя багато зробив для цього.

А.Чернецький особисто виступив проти саботажної акції ОУН у Галичині восени 1930 р., що послужила урядові приводом до широкомасштабної «пацифікації» (умиротворення) всього українського населення і мала підірвати опір польській окупації. «Великої шкоди з того польські пани не мали, бо скирти були застраховані від вогню ..., – писав він. – Але ОУН акцією палення панських скирт провадила і її широко рекламувала» [54, с. 154]. Характерно, що не менш критично автор висловився щодо Акту відновлення Української держави 30 червня 1941 р., на початку німецько-радянської війни. «Люди слухали байдуже і з сумом того маніфесту, в якому говорили про «союзну армію великого Гітлера»..., – згадував про ці події в с. Острові. – З надій бандерівців, що Гітлер стане справді їхнім союзником ..., нічого не вийшло» [54, с. 112, 113]. Зрозуміло, що спогади А.Чернецького не позбавлені суб'єктивізму, існує широкий спектр оцінок Акта відновлення Української держави 30 червня 1941 р.

Про останні понад два десятиліття життя і діяльності А.Чернецького (з кінця 1939 р.), на жаль, відомо небагато, переважно з його спогадів. Початок Другої світової війни і встановлення на Західній Україні більшовицького партійно-тоталітарного режиму у вересні

1939 р. кардинально змінили долю відомого діяча. «Перед приходом більшовиків був я головою Надзірної ради кооперативи, – згадував А.Чернецький. – Мусив ним далі залишитися, бо інакше це був би саботаж Крім головства в кооперативі став я ще й секретарем сільради в Острові (до 1941 р. – І.Р.)» [54, с. 105, 106]. Мабуть, А.Чернецький спочатку лояльно поставився до радянської влади, хоч у спогадах висловлював критичні оцінки діяльності більшовиків: «Канцелярщина в більшовиків – це чисте безголов'я. Такої бюрократичної писанини не знає жодна адміністрація на світі ... Господарювання більшовиків було безглузде, а притому демагогічне» [54, с. 106, 107]. Масові більшовицькі репресії не зачепили А.Чернецького, на відміну від його партійних товаришів В.Старосольського, П.Буняка, І.Квасниці та ін., бо він із середини 1920-х рр. безпосередньо не займався партійно-політичною діяльністю.

У період фашистської окупації Галичини в 1941–1944 рр. А.Чернецький працював в Окружному комітеті «для допомоги українському населенню», що «був філією Українського центрального комітету (далі – УЦК. – І.Р.) у Львові, зглядно в Кракові». Проживаючи майже постійно в Тернополі, він як працівник УЦК – єдиної легальної суспільно-громадської установи для українців у Генеральній Губернії під німецькою владою, що була контрольована нею, матеріально допомагав військовополоненим і бідним людям, які не мали засобів для виживання. Зокрема, на виділені кошти А.Чернецький організував їдальню, де безкоштовно обідали майже 150 осіб і стільки ж отримували харчування «за невелику оплату» тощо [54, с. 114, 116]. Згодом він очолив Культурний відділ названого комітету, зайнявся розвитком українського театру. «Слава про тернопільський театр розійшлася далеко й поза Тернопіль», – згадував він. – Зала була завжди переповнена, а білети попадали навіть на чорний ринок» [54, с. 117, 118]. Напередодні вступу Червоної армії на Тернопілля влітку 1944 р. А.Чернецький вирішив емігрувати на Захід, бо під час свого «перебування під більшовиками я їх так пізнав, що другий раз не бажав з ними стрічатися!» [54, с. 124, 125]. А.Чернецький опинився спочатку у Словаччині, а потім – в Австрії, Німеччині. Довгий час він поневірявся по різних таборах для емігрантів, аж доки в 1951 р. не опинився у Швейцарії на запрошення місцевої гуманітарної організації [54, с. 127, 137].

Останні роки життя А.Чернецький провів у «пансіоні для старших» поблизу Цюріха. Незважаючи на складні умови перебування в еміграції, він не припиняв громадської діяльності, брав участь у соціалістичному русі. Так, А.Чернецький став членом об'єднаної Української соціалістичної партії (УСП), до якої увійшли діячі західноукраїнських (УСДП, УСРП) і наддніпрянських (УСДРП, УПСР) партій соціалістичного спектру. Це об'єднання відбулося в 1950 р. на «загальній партійній соціалістичній конференції». А.Чернецький підтримував зв'язки з наддніпрянськими соціал-демократами П.Феденком, головою уряду УНР в 1919–1920 рр., І.Мазепою та ін. [54, с. 136]. Він нерідко публікувався в еміграційній пресі, зокрема у часописах «Неділя», «Наше життя», «Вперед», «Українські вісті», органі УСП «Вільне слово» та ін. А.Чернецький завершив писати спогади у листопаді 1962 р. на 76-му році життя далеко від рідної землі. «Оцінка (діяльності. – Авт.) належить уже не мені, а громаді й майбутнім поколінням» [54, с. 162], – підсумував він.

З висоти більш як чотирьох десятиліть після його смерті (помер 15 лютого 1963 р. від серцевого нападу, похований у Цюріху) [54, с. 10, 162] можна зробити висновок, що уродженець Бережан і випускник місцевої гімназії А.Чернецький був одним з відомих і впливових діячів соціал-демократичного руху в Галичині першої половини ХХ століття. Він взяв безпосередню участь в Українській революції 1917–1921 рр., як активний громадсько-політичний, культурно-освітній і профспілковий діяч присвятив своє життя боротьбі за національні і соціальні інтереси українського робітництва. А.Чернецький жив на Тернопіллі лише в молоді роки і в старості, до вимушеної еміграції, але залишився відданим сином своєї «малої батьківщини».

Список використаних джерел

1. Віче українського робітництва у Львові // Вперед. 14 вересня 1921.
2. Вперед. 31 березня 1920.
3. Вперед. 30 квітня 1920.
4. Вперед. 4 травня 1920.
5. Вперед. 6 листопада 1920.
6. Вперед. 22 червня 1921.
7. Ганкевич Л. 3 минулого нашої партії (Матеріали до історії УСДП) // Календар «Вперед»: 1920. Львів, 1920. С. 17–34.
8. Громадський голос. 6 червня 1936.
9. Державний архів Львівської області (далі – Держархів Львівської обл.). Ф. 121. Оп. 2. Спр. 187.
10. Держархів Львівської обл. Ф. 256. Оп. 1. Спр. 38.
11. Там само. Спр. 40.
12. Держархів Львівської обл. Ф. 271. Оп. 1. Спр. 291.
13. Там само. Спр. 292.
14. Там само. Ф. 121. Оп. 2. Спр. 187.
15. Там само. Ф. 256. Оп. 1. Спр. 40.
16. Державний архів Івано-Франківської області. Ф. 2. Оп. 1. Спр. 174.
17. Діло. 17 лютого 1924.
18. Діло. 27 лютого 1924.
19. Жерноклеєв О., Райківський І. Антін Чернецький (1887–

1963 рр.): сторінки життя і громадсько-політичної діяльності // Українознавчі студії. Івано-Франківськ, 2002–2003. № 4–5. С. 211–224. 20. Жерноклеєв О., Райківський І. Лідери західноукраїнської соціал-демократії. Політичні біографії. К.: Основні цінності, 2004. 283 с. 21. Жерноклеєв О., Райківський І. Чернецький Антін // Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Уряди. Постаті / гол. ред. ради Я. Ісаєвич. Львів, 2009. С. 323–346. 22. Земля і воля. 11 липня 1920. 23. Земля і воля. 25 березня 1923. 24. Квасниця І. За українську державність // Вперед. 21 травня 1921. 25. Кравець М. До характеристики УСДП у Західній Україні (1920–1924 рр.) // Український історичний журнал. 1958. № 1. С. 84–91. 26. Краєва Конференція у Львові // Вперед. 30 березня 1920. 27. Краєва Партийна Конференція // Вперед. 10 липня 1920. 28. Кривава книга. Українська Галичина під окупацією Польщі в рр. 1919–1920 / зладив М. Лозинський. Відень, 1921. Част. II. 242 с. 29. Львівська конференція // Вперед. Травень 1933. 30. Макух І. На народній службі. Дітройт, 1958. 628 с. 31. Партийна нарада // Вперед. 19 січня 1922. 32. Перша культурно-освітня конференція УСДП // Вперед. 11 червня 1921. 33. Перша професійна конференція українських робітників // Професійний вістник. 1 лютого 1920. 34. Поможє нам тільки моральне відродження нації // Діло. 5 серпня 1937. 35. Професійний вістник. Жовтень 1929. 36. Райківський І. Взаємини українських соціал-демократів Галичини з Польською партією соціалістичною в Другій Речі Посполитій // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія. Вип.. 62. К., 2003. С. 46–54. 37. Райківський І. Ліворадикальна еволюція УСДП (1920–1924 рр.) // Вісник Прикарпатського університету. Історія. Івано-Франківськ, 1999. Вип. II. С. 112–122. 38. Селянська доля. 25 листопада 1923. 39. Стахів М. Хто винен? З історії комуністичного руху та його помічників. Львів, 1936. 232 с. 40. Теслюк М. У боротьбі за возз'єднання. Сторінки спогадів. Львів, 1988. 244 с. 41. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України). Ф. 6. Оп. 1. Спр. 5. 42. ЦДАГО України. Ф. 6. Оп. 1. Спр. 15. 43. Там само. Спр. 30. 44. ЦДАГО України. Ф. 233. Оп. 1. Спр. 26. 45. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДАІЛ України). Ф. 146. Оп. 8. Спр. 3806. 46. ЦДАІЛ України. Ф. 205. Оп. 1. Спр. 539. 47. ЦДАІЛ України. Ф. 581. Оп. 1. Спр. 113. 48. Чернецький А. За тактику пролетарської боротьби // Вперед. 4 червня 1921. 49. Чернецький А. Пролетаріят і інтернаціональність // 1 травня Вперед. 1920. 50. Чернецький А. Пролетаріят і школа // Вперед. 4 грудня 1921. 51. Чернецький А. Пролетарська політика і національна справа // Вперед. 26 червня 1921. 52. Чернецький А. Соціалізм і патріотизм // 1 Май. Одноднівка (Львів). 1 травня 1921. 53. Чернецький А. Соціалістичний Інтернаціонал // Вперед. 3 липня 1920. 54. Чернецький А. Спомини з мого життя / Антін Чернецький. Лондон: Наше слово, 1964. 143 с. Перевидано в Україні: Чернецький А. Спомини з мого життя. К.: Основні цінності, 2001. 168 с. Посилання зроблено за київським виданням. 55. Чернецький А. Український робітник // Діло. 29 листопада 1936. 56. Який це одноцільний національний фронт? // Вперед. 11 червня 1921.

Ірина Марчук

ЯРОСЛАВ СТЕЦЬКО – УРОДЖЕНЕЦЬ ВЕЛИКОГО ГЛИБОЧКА

На сучасному етапі розбудови державності та національного відродження України спостерігається підвищений інтерес науковців до об'єктивного вивчення історії, а особливо, до осіб, які її творили. Саме в період суспільно-політичних трансформацій відбувається переорієнтація науковців до вивчення життя та діяльності визначних діячів, зокрема, до видатних сподвижників національної ідеї, які залишили вагомий слід у історії творення нашої держави.

У цьому контексті заслуговують на увагу праці Б. Мельничука [1], О. Полянського [2], А. Кентійя [3], М. Гурик [4] та інших. Разом з тим, діяльність та життя деяких борців за незалежність нашої країни розкрито недостатньо широко й залишається актуальною темою досліджень як у теоретичній, так і сучасній площині.

Метою цієї статті є висвітлити основні віхи життя та діяльності українського громадсько-політичного діяча, провідника Організації Українських Націоналістів (далі – ОУН) та керівника Антибільшовицького блоку народів (далі – АБН) – Ярослава Стецька.

Слід зазначити, що у різні періоди історичного розвитку ступінь наукової об'єктивності часто залежав від світоглядних позицій самих авторів, а в радянський період дослідники, зазвичай, знаходилися під «тиском» ідеології, що панувала у суспільстві. Тому одним серед провідних завдань сучасних дослідників є «об'єктивне висвітлення минулого, неупереджене ставлення до історичних подій і фактів, до діяльності тих чи інших політичних партій і організацій, державних, громадських та військових діячів» [3, с. 4].

Одним із таких історичних особистостей був Я. Стецько. Серед дослідників його біографії немає одностайної думки про місце його народження. До прикладу, дослідник М. Шаповал пише «...народився він у Тернополі 19 січня 1912 р. в родині о. Семена та Теодозії з Чубатих Стецьків.» [5, с. 2]. Б. Мельничук зазначає, що, згідно з джерелами, які дослідив директор музею М. Сагайдак, Ярослав народився у Великому Глибочку в парафіяльному домі. Було це так: о. Семен і Теодозія приїхали на свята в гості до батьків, де о. Семен, як сотрудник, допомагав місцевому пароху о. Діонізію Майківському святити воду на Йордан. Після